

СЕДАМ БИРИЛИЧКИХ ПИСАМА ИЗ СРЕДИНЕ XVIII ВИЈЕКА

Традиционално млетачко-црногорско пријатељство дуго два вијека завршава се пожаревачким миром. Од тада Венеција и Црна Гора све више се удаљавају, док се на крају то није завршило непријатељством. Чести млетачко-црногорски сукоби на граници Боке Которске, праћени обостраним жртвама, завршавају се умирима, да би послије извјесног времена поново букнули са више мржње, страсти и крви. Документи које овдје објављујемо баш о томе говоре, нарочито о сукобима Црногораца и Грбљана. Сви документи чувају се у Museo Correr у Венецији у једној свесци. Из тога свежња објавио сам један докуменат под насловом „Писмо црногорских главара Инквизиторима из 1749. године“¹. То је најсадржајнији докуменат из те фасцикле. Тада када сам пронашао докуменат није било могућности за микрофилмове. Отуда су се поткрале извјесне грешке у објављеном тексту. Преписивање, из многих разлога, није поуздано као што је то фотографисање.

Сви документи налазе се у једном свежњу. Поред докумената поријеклом из Црне Горе, Грбља, Рисна и Паштровића, има много више писама из Пољица, писаних ћирилицом. Сви документи су преведени на италијански језик, али не увијек поуздано. Документи су скупљени у једну фасциклу под насловом: *Lettere serviane scritte in idioma illirico serviano dirette a Sua Eccellenza Girolamo Marin Balbi, provveditor generale in Dalmazia ed Albania da 13 aprile 1749 a 3 dicembre 1752*. Наслов не одговара адресама писама. Највећи број писама упућен је Синдицима инквизиторима, а не провидуру Балбу.² Инквизитори су били посебно тијело, чија је дужност била да испитају слабости и многобројне злоупотребе млетачких власти у Далмацији и Боки Которској. Документи се објављују хронолошки иако у фасци-

¹ И. записи, XXVI св. 4, 651—654.

² Venezia, Museo Correr MSS. P. D. 637.

кли нијесу тако поређани. Укупно има седам писаца, четири из 1749. године, једно из 1750. и два из 1751. Сви документи су писани по старом или „српском“ датуму, па је тако и остављено, без навођења новог датума.

Г. Станојевић

ДОКУМЕНТИ

1

Грбаљ 20. јуна 1749.

Грбљани се жале Инквизиторима на свакодневна насиља и пљачку Црногораца.

Преведрој господи Инквизиторима, умилени поклон, преведра господо.

И приће смо ви писали неке књиге с великом жалбом. Парво, од Црногорца не можемо живоват него наше луди бију, наше имаће узимају, наше куће разбијају и краду. И тако се згодило пре сами Божић да смо уватили ће прокопају једноме сиромашу кућу и уватили смо их и убили смо их. И поради тих истијех лупежах и сулевали су се Црногорци и настоје сваки дан да ни учине које зло. И ми чинимо страже по двије стотине јунаках и по ноћи и по дневи без иједне помоћи од пренципа, него се преузвишени господин шопрапровидур на нас расрчио не знамо зашто нашега гувернадуре примити не хоће које га је учинила сваколика комунитад с добре воље а преузвишени господин ћенерао потврдио, како пишу наша провелећа које ни је даровао преведри пренцип каде смо му се предали од наше добре воље у бријеме од рати каде узимаше Турчин Морију. Исте плате које ни је у то бријеме даровао преведри пренцип, сада има двије године и веће како них је уздаржао преузвишени господин шопрапровидур Виценцо Грити. Не знамо у с кои узрок зашто нијесмо учинили ниједан фалинцијун. И молимо ваше преузвишено гостовство да пишете преузвишеноме господину, господину шопрапровидуру да ни да наше плате и да ни да коју помоћ у конат Црногораца и да ни помилујете нашега гувернадуре Петра Бурова Лазоровића зашто га ми находимо добра за службу принципову и за нас зашто хоће да учини другога кои има доста асприх од другога мало добар.

И умилено целивамо ваше свијетле веште.

Из Гарбла 1749, ћуна 25 дан. На службу вјерна комунитади гарбалска.

Печат св. Марка.

Споља. Преведриема господи Иквизитурима у Задар.

2

Грбаљ 20. јула 1749.

Сердар Нико Љубановић жали се Инквизиторима да му је обустављена плата.

Преузвишеној и преведрој господи Инквизитурима понижени поклон.

Преведра господо и досада бих дошо чинити моје истанце поради кривице која ми се учини него не могу бандунат страже које чиним и наређујем и по дневи и по ноћи од Црногораца кои ни свако зло чине. Преведрога пренципа ево како служим од малахна ћетета најприће за солдата с колунелом Бућом пак када је учинио Боровић рићименат, учинио сам четридесет солдатах и служио за алфијера десет годиштах, пак сам доша у Грибал, ставили су ме за кнеза, сада сам сердар. Пак ми чини преузвишени господин страорденарио велику кривицу. Пасали су двадесет и пет мјесецах како ми је устего плату. Не могу знат зашто, нијесам никада фалио преведроме пренципу. И зато понизно падамо под ноге вашег господства да ни пошлете лиценцију да доћем учинит моје истанце, али да пишете преузвишеноме господину шопрапровидуру да ми да моје плате. Ако ли ми зна кои фал а но да се пресентам у руке од правде, зашто овако сиромах не могу живјет е немам одкуд чинит харач ни мени, ни дружини која иду са мном без моје плате. Него ми је дошло да продајем моје интраде. И понижено падам под ноге вашег преузвишенога, преведрога господства.

Из Грибла 1749 јулија 20.

печат

Понижени слуга сердар Нико Љубановић

3

Грбаљ 20. јула 1749.

Грбаљска општина и главари жале се Инквизиторима на злодјела Црногораца почињена у Котору над Грбљанима.

Преведрој и великој господи Инквизитурима умилени поклон.

Преведра господо с великијем нашијем плачем и уздањем поради зла које ни чине Цриногорци и нас бију и наше имаће узимају. Тако се догодило на шеснаест јулија, пошло је неколико нашијех у Котор за своје после. И скочило је на Гриблане четири али пет стотинах Цриногораца: Негуши, и Бјелице и Оздринићи и Цуце и Цетињане и Бјелоши и Добрлани и Угнани

и Махине. А будући Махине шудити пренципови и они су били с Цриногорцима на Гриблане и убили су ни на мјесто пет Грибланах а пет рањенијех. А тако говоре да је погинуло три Цриногорца и један Махина и њих рањенијех седам али осам. И тако чусмо по пријатељијех да се јошт шулева сва Црина Гора на нас а од шудитах пренциповијех немамо помоћи колико нијесмо нивои даже.

А преузвишени господин шофрапровидур се на нас нешто расрчио и пасали су двадесет и пет мјесеца како ни није дао плату ниједну које ни је плате и провелећије даровао преведри пренцип када смо се предали преведроме пренципу од наше добре воле у бријеме када му узимаху Турци Морију. И зато молимо ваше велико господство да му пишете да ни да наше плате и да ни да коју изуруку(!) поради Цриногорац али да ни да лиценцију да доћемо пред вашијем великијем господством али у Млетке ће ваше велико господство заповиједа да учинимо наше истанце е ми сиромаси гинемо чувајући кофин пренципов и ако ни не дате коју изруку нас ће Цриногорци изагнат из мјеста пренципова зашто у Црину Гору двадесет и седам кнежинах а у Грибал није него четири. А нама сиромасима официјалима дошло ни је да продајемо наше интраде немајући одкуда чинит харач око дружине кои чувају кофин пренципов без нашијех платах. И понижено целивамо ваше преведре веште.

Из Грибла 1749, јулиа 20.

На службу гувернадур, сердар и кнезови и суће и сва комунитад грибалска.

Споља. Преведрој и великој господи Инквизитурима.

4

Котор 9. август 1749.

Ришњани Дешко Калућеровић и Сћепан Катурвић жале се Инквизиторима да су због крвопролића у Рисну између Ришњана и Леденичана протјерани из града а имовина им одузета.

Пресвијетла и преузвишена господо, господо.

Како вас је прво господин Бог на ове наредио крајине и преведри принцип допустио за утрти многе сузе сиромашке и приказати ващу свету правду који иштем ја Дешко Калућеровић и Сћепан Митров Катурвић у вашег преузвишенога владана иштемo заједно су десет нашије фамила, пет Калућеровића а пет Катурвића. Слуге и судити и умилене и понижене од вашег пресвијетлога и преузвишенога господства кои дајемо под ваше превисоко око и преузвишено ваше владане. Међ ове десет фамила били су двојица Шоленти, Иво Јосиф и два вишперечена браства кои су били у сваћу која се била догодила у мјесту Рисан с Леденичанима и с Радовићима и с Поповићима. И у ту

сваћу погибе од нашега браства Нико Тртица а од них два погибоше и млозина од нашијех рањени бише. И тако се неки из мјеста Рисна с нечијем наговором учинише се главари од шулевациони и шулеваше се на нас три браства вишеименовани: Леденичани, Поповићи и Радовићи. И књиге међу собом учинише да нас исћерају из Рисна с нашијех кућах и баштина што су нам наши стари аквиштали и вјерно преведрога принципа служили како се види у наше атестаде кои ће ви доћи под високо око ваше. А исто нам су и сада два погинула на службу преведрога принципа, капуроа Јово Калуђеровић с неговијем сином Филипом с капетаном Илијом Келовићем будући био оба пут ш ниме у боју. И тако су шулевацион на нас учинили из комунитади рисанске изагнали, куће нам поломили, баштине притисли и нас праве исћерали кои неки ту се у сваћи нијесу намјерили ни ја Дешко који нијесам сигур изићи на двор од овога града него напастован прав како зна сва ова крајина, изнаће ваша права правда. А Иво и Јосиф кои су од нашега браства кои су у сваћу били побјегли су у Никшиће у мјесто турско. И није доста да су нас ис комунитади исћерали но нијесмо сигури ни изван Рисна по мјесту принципову силом и убиством а мајке нам старе ис црква ћерају. Против оваквије сила и напастована и неправде питамо јединокупно великоплачно суд и милост у вашег преузвишенога владана. И дуге руке ваше да изиштете главара од смућна и да нам вашу свету правду учините да оволико фамила из мјеста принципова у турско не пуштате. Сигури стати нијесмо а немамо о чем живлети пошто су нам притисли куће и баштине око кои смо крв нашу проливали супроћ отоманске силе. На ове кофине имаћете мирите душама вашијема пред Бога. Остајемо за вас Бога молећи љубљећи ви преклонено ваше скуте од вашег пресвијетлога и преузвишенога господина грација.

Из Котора на 9. августа славо 1749.

Споља. Пресвијетлој и преузвишеној господи, господи Шиндицима Инквигитурима од Далмације и Арбаније у Задар.

5.

Грбаљ 20. априла 1750.

Гувернадур Петар Лазаровић и остале грбаљске старјешине истичу своје заслуге за Венецију и жале се на честе нападе Црногораца. Траже да им се обнове плате које су укинуте прије 34 мјесеца.

Преведрој и преузвишеној господи, господи и господарима Синдицима Инквигитурима од Делмације и Арбаније, умилени поклон.

От нас гувернадура Петра Лазоровића и сердара и кнезових и сућах и свијех старешинах ове вјерне комунитади гарбалске в. д. п. а потом. Пошто ова преумилена комунитад у минућа бремена за госпоцку службу учини оно што сваки зна у ону назадну продшашну рат добровољно дође под крило преведрога принципа у навећу негову потребу од Морие. И преведри сенат хоћећи познати нашу ферност мећу остала помилована обећа и одлучи нами главарима и осталијема оне плате које се виде уписане у нашијема провелећијама. И ми у ниједну згоду не поманкасмо са свијем сарцем ослужити сваку госпоцку заповијед бранећи краину од непријатељах ходећи у чете мале и веле навлаштито на Царине, на Бар и Оцин, ће смо учинили не мало поштена госпоцкоме оружју принципову, пролијевајући карв и гублећи наше главе. Будући дакле учинили оволико службе а саде видимо да сваки судит принципов стои у мир с миром без икакве рати а ми сиромаси сваки дан гинемо бранећи кофине принципове од истијех Царногорацах шудитах турскијех. Главе ни сијеку, пленове ни плиене, интраде ни сиеку и харају. Сувише разумлело ваше велико господство колико ни је погинуло ово пасано љето мјесеца јулија на кофин принципов на Троицу. Ту је била навалила на нас сва Царна Гора. И ми немамо помоћи ни од кога, ни од Бога. Писали смо господину шопрапровидуру Виценцу Гриту да ни да у помоћ праха и олова и бешкота поради стражах кое чинимо изнад свега Гарбла по кофинијех принциповијех а он ни није дао ни праха ни олова, ни бешкота, ни помоћи никакве него је узето нашијема главарима плате које су одиле свећер. Има тридесет и четири мјесеца да нијесу ни једну потегли како ћете наћ у феду од шконтра колико смо имали. Ма се ми јошт уздамо бити познати од нашега принципа и да ћемо достигнути помиловане госпоцко зашто веће живјети не можемо него од неволе пошилимо пред вашијема високиема престолима нашега гувернадура Петра Лазаровића и сердара Ника Лубановића. Понижено молећи ваше преведро господство да бисте их примили на наше име и барзо опремили и свијех нас кунсулали и подмирили од реченијех платах које имамо имати све предате именованоме гувернадуру и сердару и да ни дате плате и да ни потвардите наше провеледи и да ни дате плате на оне две кунпание што ни пишу наше провеледие, зашто ми имамо рат сваки дан. Чинимо стражу по кофинах принциповијема и просимо у ваше велико господство да ни дате со како и осталој краини и како ни пишу наше провелећије кое су учинене у бриеме од рати од кандије нека можемо доспети наше дневи на службу преведрога господства принципова. И утолико благосиламо без часа ваше племенито очаско име и Бог ви подржа у преузвишено господство.

Из Гарбла на збор 1750, априла 20 дан.

Споља. Преведријема и преузвишенијема господи и господи и господарима Синдицима Инквизитурима у Делмацију.

На првој страни писма су шест печата на лијевој маргини поребани по вертикали. Прво је печат св. Марка а осталих пет грбальских главара.

6

Св. Стефан 2. маја 1751.

Паштровски главари моле Инквизиторе да ослободе двојицу Паштровића који су у затвору.

Пресвијетлима и преузвишенијема господи, господи и господарима преведријем.

Понижено до земље приступујемо с овом другом нашим понижењем поклонством како нас сиромаше достоји. Како је ваше преузвишенство дошло у Задар поклонили смо се с једнијем нашијем сиромашкијем листом жуђасмо чут и примит ваше преузвишене заповиједи да све обедимо како ваши вјерни шудити и слуге како нас достои. Ми сиромаси не имасмо никакве заповиједи зато остајемо плачни и тешко жалосни, ћасмо доћи с нашијема сиромашнијема животима да се поклонимо и заповиједи примимо. Ма тако чујемо да ће и на ве стране доћи ваше велико преузвиштенство зато се радујемо и у сурце веселимо јер кад с оком видите како неволно патимо а ради свету вјеру наш курв пролијевамо тада ћете вјероват и на нас милостиво ако Бог да погледати. А сада падамо с образом до земље и вели и мали и просимо грацију. Даруте ни у грацију господо преузвишена Јова Рафаиловића и Петра и Јова Калобурђевићи кои се налазе у вашијем фортицама за фалит и за свабу што су се свадиле с једнијем официјалом. Дакле по нарави ужани смо своју част дефендит е онако не бисмо могли на све ваше госпоске конфине решиштит. Зато поклонено молимо и просимо од нашега преузвишенства једно: смиловање вурх те два сиромаша кои оба сиромаша имију по стадо ћеце и те су жалосне фамеје дошли на биће од изгубленија. Дакле ваше преузвиштенство како господи и принципи милостивни погледаћете с очима од милости вурху ове двије тужне и жалосне фамеје. А ми ћемо вазда молити господи Бога за ваше госпоцко дуго здравле а свећер веће славе нашега пресвијетлога и преузвишенога госпства коиема понижено и поклонено целивамо веште.

Из фортице Светога Сћепана 1751 на 2 маћа.

Умилени и понижени и поклонени шудити и слуге суће од комунитади паштровске и сва комунитад.

Споља. Преузвишенијема и преузвишенијема господи, господи и господарима преведријема господи Инквизитурима од Далмације и Арбаније у Задар.

Задар 8. јула 1751.

Митрополит Василије Петровић извештава Инквизиторе о повратку из Русије. Моли да му се гарантује пловидба од Задра до Будве.

Пресвијетла и преузвишена господо, господо Шиндици Инквизитори.

Пришеди ја от Вјене с пасошем цезарокраљевском носим са собом аниге работе црквоне кое су от нас нама давно биле отнесене од серскога трона кое можете вашега вјернаго послати отгледати. Дакле пак изнова јесам по милости господина Бога обдарен архијерством и почтену титлоју(!) митрополита. А ничим мање нијесам у служби и вјерности моего преведрога принца како су и прежни мои от исте наше фамилије и ја кои держим светога Марка у мое сердце. Доша сам под ови град да бих има срећу поклонити се превисинам вашим. Јесам у великој жалости да ми није допуштено само персоне поклонити се ваши господам и имам срећу онамо ће нијесу наше добре мирите а био сам примлен и помиловат а овдје само је нада да ме прими и контрнтате како отац милога сина кои без плате и за вјерност служимо преведраго принца. И да бих се ја мога на мојему дому похвалит се вашом добротом моему пренципату митрополиту и брату господину Сави и прочему народу и по свакој милости пресвијетлога вашега господства просим сигуранцу да сам кумпанат с фуштом и вашијем комешујеном до моје куће морем до Будве. Зато чекам милостиви отговор и уздам се кои се подписујем:

Превисинах ваших понизни слуга и богомолец смирени архијереј черногорски и приморски и трона сербскоа егзарх Василиј Петровић.

Ва Задру јулија 8 1751.

Споља. Пресвијетлима и преузвишенијема господи, господи Шиндицима и Инквизитурима от Делмације и Арбаније.